

відносяться до другої половини XIX сторіччя. Вперше цей вид був відмічений у 1869 р. Мевесом [6], через шість років вона була знайдена на гніздуванні, але залишалась рідкісною до початку 50-х років XX сторіччя [7]. У Латвії гніздування цього виду встановлено лише в 40-х роках XX сторіччя [1]. У цей період, але можливо й раніше, вона частіше стала зустрічатись на півдні Фінляндії [7], у Прибалтиці [4;] та була звичайною (?) в Карелії [5]. Проте, гнізда *A.dumetorum* в Карелії знайдені лише в першій половині 70-х років минулого сторіччя [2]. Найпівнічніша знахідка гнізда в Карелії – заповідник «Кивач», але окремих вокалізуючих самців відмічали в Мурманській області (Кольський п-в) [3].

Література

1. Бауманис Я.А. Садовая камышевка // Птицы Латвии: Территориальное размещение и численность. Рига, 1983. С.154-155.
2. Зимин В.Б., Сазонов С.В., Лапшин Н.В. и др. Орнитофауна Карелии. Петрозаводск, 1993. 219 с.
3. Коханов В.Д. Обзор изменений, отмеченных в орнитофауне Мурманской области за последнее столетие // Проблемы изучения и охраны природы Прибеломорья. Мурманск, 1987. С.20-37.
4. Роотсмая Л.Л. О распространении и расселении садовой камышовки в Эстонии // Ежегодник об-ва естествоисп. при АН Эстонской ССР. Тарту, 1965. Т.57. С.172-180.
5. Klockard B. Fagelsaunan vid mellersta Syvari // Ornis Fenn. 1944. Vol.21. P.104-134.
6. Meves W. Ornithologiska iakttagelser, till större delen samlade under en resa i Nordvestra Russland, sommar 1869. Öfversigt af Kongl // Vetenskaps - Akademiens Förhandlingar. 1871. №6. P.731-788.
7. Paatela I., Koila L. On the expansion of Blyth's Reed Warbler (*Acrocephalus dumetorum*) into Finland // Ornis Fenn. 1960. Vol.37. P.1-11.

СУЧАСНИЙ СТАН І ЧИСЕЛЬНІСТЬ САРАНОВИХ В УКРАЇНІ

Свистич О., Паляниця О.В.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Серед шкідників сільського господарства саранові найбільш агресивні. За останні 20 років масові розмноження саранових постійно реєструють на великих просторах Центральної Азії, півдня Росії, Китаю, Австралії, Африки, США, і, на жаль, України. Такої глобальної навали саранових наша планета не знала останні 3 тисячі років.

Саранові — це прямокрилі комахи, які мають досить складну анатомічну будову та велику здатність до розмноження. Цих фітофагів поділяють на одиночні та стадні види. Останні найбільш небезпечні. Водночас можлива трансформація популяцій комах з одиночної в стадну — найнебезпечнішу фазу. Поведінка стадної популяції проявляє себе як єдиний організм із дуже великою ненажерливістю та еміграційною активністю. Їх міграції призводять до катастрофічних наслідків. Зграя пустельної сарани за день може з'їсти стільки зеленої маси, скільки важить сама. Зграя біомасою приблизно 1000 тонн за день з'їдає стільки корму, скільки за цей час можуть з'їсти 10 слонів, 25 верблюдів або 2500 людей [2].

Збільшення чисельності спостерігається після 1–2 посушливих років із підвищеною температурою вегетаційного періоду за недостатньої кількості опадів. Спалах чисельності саранових на великих площах в Україні мав місце у 1923–1926 роках. Надалі шкідливість цієї групи шкідників набувала відчутних

масштабів лише на невеликих площах в окремих областях (1964–1965 рр., Луганська, Донецька, Чернігівська області). У 1995 році в деяких областях Степу та Лісостепу, зокрема Запорізькій і Херсонській, а також Донецькій, Луганській, Одеській, Миколаївській, Харківській та АР Крим розпочався масовий розвиток саранових. Вони найбільше лютували в АР Крим та Запорізькій області, де осередками нараховувалося 1500–3000 екземплярів на 1 м² [1].

Починаючи з 2000 року спостерігалось стабільне зростання частки італійського пруса в угрупованнях саранових. А в Херсонській області виявили вогнище азіатської, ще більш небезпечної, сарани. 2003-го року хмари ненажерливих комах перекочували з Херсонської в Сумську, Київську, Черкаську, Чернігівську області.

У Запорізькій, Херсонській та осередками в АР Крим у популяції саранових переважає італійський прус, який розвивається стадно та утворює куліги (скупчення стадної форми личинок) та зграї (скупчення дорослих крилатих особин). Також в цих областях знаходять види нестадних кобилок (хрестовичка мала, блакитнокрила, чорносмугаста). Крім того у Донецькій, Херсонській, Харківській, Полтавській областях щороку виявляються поодинокі особини перелітної (азіатської) сарани. Найшкідливіший італійський прус, який заселяє посіви люцерни, кукурудзи, соняшника, овочевих, баштанних, плодкових культур, які зазнають пошкоджень різного ступеня [3].

У 2008 році проведений спеціалістами Державної служби захисту рослин та господарств моніторинг фітосанітарного стану сільськогосподарських угідь підтвердив передбачуване збільшення осередків з високою чисельністю саранових, зокрема стадних — італійського пруса та нестадних (блакитнокрилої та чорносмугастої кобилок). Це відбулося, передусім, у степових та окремих лісостепових областях, зокрема в АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Луганській областях.

Прохолодна дощова погода дещо стримувала розвиток та активність саранових, а вдосталь кормів у балках, неорних землях та інших угіддях, де шкідники розвиваються, дозволила їм зосереджуватися саме в цих місцях протягом травня — першої половини червня.

За останні декади через жарку посушливу погоду рослинність у багатьох стаціях сарани загрозувала та вигоріла. Це в значній мірі скоригувало поведінку саранових. Комахи, зокрема нестадні види (італійський прус), здебільшого в Запорізькій, Херсонській областях і АР Крим, перебуваючи у стадії личинки, стають дуже жахливими. Саме таке явище в поведінці спостерігається наприкінці червня — на початку липня, коли спеціалістами були виявлені і локалізовані вогнища підвищеної чисельності саранових у вищезазначених областях. Першими значну кількість нестадних видів саранових виявили на занедбаних землях колишніх зрошувальних систем, як засвідчили спеціалісти державної інспекції захисту рослин Новоморського району Дніпропетровської області. Виявлене вогнище було ретельно обстежене, локалізоване, а комахи знешкоджені через авіаційне обприскування хімічними засобами захисту рослин. Це дозволило зберегти від пошкоджень та загибелі суміжні із стаціями сарани посіви [4].

Подібним чином регулюється чисельність сарани в осередках, де спеціалісти Державної служби захисту рослин та господарств вище зазначених регіонів відслідковують розвиток та поведінку цих комах в ареалах їх постійного перебування та посівах сільськогосподарських угідь. Зважаючи на високу ступінь шкідливості саранових, спеціалісти-аграрії користуються науковими рекомендаціями, своєчасно локалізують осередки, під керівництвом державних інспекторів захисту рослин областей і районів, де не допускають розповсюдження цих комах.

Отже, за масового розмноження цих комах слід звернути увагу на встановлення заселених площ, чисельність і ступінь шкідливості сарани. Провідну

роль в обстеженні, обліку, визначенні видового та вікового складу, прийнятті рішень щодо боротьби з сарановими відіграють спеціалісти Державної служби захисту рослин, які активно й кваліфіковано допомагають агрономам господарств впоратися з сарановими. Поточного року вогнища саранових мають місце в її звичайному ареалі, а саме АР Крим, Запорізькій, Херсонській, Луганській, Донецькій, Чернігівській та інших областях, де передбачено проведення хімічного захисту посівів [5].

Література

1. [http:// golovdegzahist.com.ua](http://golovdegzahist.com.ua)
2. [http// ukragroportal.com.ua](http://ukragroportal.com.ua)
3. [http// mynevs-in.net](http://mynevs-in.net)
4. [http// gazeta.lviv.ua](http://gazeta.lviv.ua)
5. [http// ua.clab.net](http://ua.clab.net)

ПІЗНЬОЮРСЬКІ ПЕНТАКРИНІДИ ДНІПРОВСЬКО-ДОНЕЦЬКОЇ ЗАПАДИНИ ТА ДОНЕЦЬКОГО КРЯЖУ

Сердюк О.Г., Сердюк О.О.
Полтавський державний педагогічний університет

Систематика пентакринід остаточно не розроблена. Є різні точки зору не тільки на власне систематичні побудови, але і на принципи, покладені в їх основу. Природно, що палеонтологам ближче і доступніше систематика, що заснована на особливостях будови скелету криноїдей. Тому орієнтиром в систематиці пентакринід було узагальнююче зведення "Основы палеонтологии" [4], використовувалися також роботи, присвячені систематиці окремих груп криноїдей [1, 2, 3].

Основою для написання статті послуговували власні збори викопних решток криноїдей, в 1991 – 1997 роках, на території Канівського району та північно-західних околиць Донецького кряжу.

СИСТЕМАТИЧНИЙ ОПИС ПЕНТАКРИНІД

Клас **Crinoidea** Miller, 1821

Підклас **Articulata** Zittel, 1879

Ряд **Isocrinida** Sieverts-Doreck, 1952

Родина **Isocrinidae** Gislen, 1924

Підродина **Isocrininae** Kikushin, 1977

Рід **Isocrinus** von Meyer in Agassiz, 1836

Isocrinus cingulatus (Munster in Goldfuss, 1831)

Матеріал: 23 фрагменти стебла.

Опис: Членики стебла п'ятикутні, з більш або менш закругленими, рідше загостреними інтеррадіальними кутами. Бічні сторони посередині опоясані тонким кілем. Петалі великі, широкі, несуть чітку кренеляцію (15 – 17 кренелів). Ареоли овальні. Осьовий канал округлий. Найбільш крупні стебла — до 5 мм в поперечнику.

Місцезнаходження і вік. с. Кам'янка, кар'єр с. Мала Камишуваха Ізюмського району Харківської обл. Оолітові вапняки середнього оксфорду.

Розповсюдження: *Isocrinus cingulatus* (Munster in Goldfuss) широко поширений в різних частинах Європи від ?ранньої до пізньої юри. В Росії (Московська обл.): середній келовей (рідко). Нижній - верхній оксфорд (дуже часто); Вірменія, Кавказ, Памір; байос Польщі [1, 5].